

TARBIYA: JAMIYAT RIVOJINING ASOSIY OMILI SIFATIDA

Samandarova Shahrizoda

*Samarqand Davlat Pedagogika Instituti,
Aniq va amaliy fanlar fakulteti,
Matematika yo'nalishi 2-bosqich talabasi
Gmail:shahrizodasamandarova1@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarbiya tushunchasi hamda uning inson kamolatiga ta'siri, jamiyat hayotining asosiy omili sifatida shaxs shakllanishidagi ahamiyati, shuningdek, bu boradagi, Sharq mutafakkirlarining ilmiy tahliliy fikr va mulohazalari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: tarbiya, ma'naviyat, axloqiy tarbiya, intellektual tarbiya, ijtimoiy tarbiya.

Kirish

Tarbiya – bu insonning ma'naviy, axloqiy, intellektual va ijtimoiy jihatdan shakllanish jarayonidir. U jamiyat taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq bo'lib, har bir xalqning kelajagini belgilaydigan eng muhim omillardan biri sanaladi. Tarbiya faqat maktab yoki o'quv muassasalarida berilmaydi; u avvalo oilada boshlanadi, jamiyatda shakllanadi va butun umr davomida davom etadi. Shu ma'noda tarbiya inson hayotining eng muhim mazmuni, jamiyatning esa ma'naviy poydevori hisoblanadi.

1. Tarbiyaga oid umumiy tushunchalar:

Tarbiya – bu insonning ongini, xulq-atvorini, dunyoqarashini va hayotiy pozitsiyasini shakllantirishga qaratilgan maqsadli jarayondir. Tarbiya ikki asosiy yo'nalishda olib boriladi:

1. Ma'naviy-axloqiy tarbiya
2. Intellektual va ijtimoiy tarbiya

Har bir jamiyat tarbiya orqali o'zining ma'naviy qadriyatlarini yosh avlodga o'tkazadi. Ota-onaga hurmat, mehnatsevarlik, halollik, vatanparvarlik, bag'rikenglik kabi fazilatlar tarbiya tufayli shakllanadi.

2. Tarbiyaning tarixiy ildizlari:

Tarbiya insoniyat tarixi bilan birga mavjud. Qadimdan buyon ajdodlarimiz yoshlarni hayotga tayyorlash, ularga kasb, odob va urf-odatlarini o'rgatish bilan shug'ullanib kelgan. Xususan:

- Sharq mutafakkirlari – Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Alisher Navoiy – tarbiyani inson kamolotining asosiy sharti deb bilgan.

- Forobiyning “Fozil jamiyat” haqidagi qarashlari tarbiya jamiyat farovonligi bilan uzviy bog‘liqligini ko‘rsatadi.
- Navoiy esa odob-axloqni komil insonning eng muhim mezon deb hisoblagan.

Bu qarashlar bugungi zamonaviy pedagogika g‘oyalari bilan uyg‘unlashib ketadi.

3. Tarbiya jarayonida oila va jamiyatning roli:

1) Oila tarbiyaning birlamchi maktabi

Insonning birinchi ustozlari – ota-onalar. Bola nutq, odob, hissiyot, muomala, mehr va hurmatni avvalo o‘z uyida o‘rganadi. Oilaviy muhit tarbiyaning sifatini belgilaydigan asosiy omildir. Mehnatga o‘rgatish, so‘z va amaldagi birlik, ota-ona o‘rtasidagi hurmat – bularning barchasi bolaning kelajakdagi xulqini shakllantiradi.

2) Jamiyatning ta’siri

Mahalla, maktab, do‘stlar va jamoa – barchasi tarbiya jarayonining ajralmas qismi. Maktabda bilim berish bilan birga tarbiyaviy tadbirlar, sinfdan tashqari faoliyatlar bolani ijtimoiy hayotga tayyorlaydi. Jamiyatda mavjud axloqiy me‘yorlar tarbiya yo‘nalishini belgilab beradi.

4. Tarbiyaning zamonaviy yondashuvlari:

Bugungi globallashtirish va axborot asrida tarbiya yanada murakkab jarayonga aylandi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy madaniyatning ta’siri ortib bormoqda. Shu sababli tarbiya jarayonida quyidagi zamonaviy yondashuvlar samarali hisoblanadi:

1) Shaxsga yo‘naltirilgan tarbiya

Har bir bola o‘ziga xos. Uning qiziqishi, temperament va aqliy rivojlanishi turlicha bo‘lgani uchun tarbiya individual yondashuvni talab qiladi.

2) Ijtimoiy-emotsional tarbiya

Empatiya, bag‘rikenglik, o‘zini boshqarish, ziddiyatlarni hal eta olish – zamonaviy tarbiyaning eng zarur ko‘nikmalaridan.

3) Mediamadaniyat tarbiyasi

Internetdan xavfsiz foydalanish, soxta axborotni farqlash, virtual muhitda odob saqlash – bugungi kunning dolzarb masalalari.

4) Milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligi

Tarbiya milliy an‘analarga tayanishi, lekin zamonaviy umuminsoniy qadriyatlarga ham mos bo‘lishi kerak: inson huquqlari, gender tenglik, ekologik madaniyat va boshqalar.

5. Tarbiyaning jamiyat rivojlanishidagi o‘rni:

Tarbiya jamiyatning ma‘naviy, iqtisodiy va siyosiy rivojlanishiga bevosita ta’sir qiladi:

- Yaxshi tarbiyalangan yoshlar jamiyatning barqarorligini ta'minlaydi.
- Axloqiy yetuklik – korrupsiya, jinoyatchilik va ma'naviy inqirozlarga qarshi kuchli to'siq.
- Intellektual tarbiya ilm-fan, texnologiya va innovatsiyalar rivojiga olib keladi.
- Mehnatsevarlik va mas'uliyat iqtisodiy taraqqiyotning asosidir.

Agar tarbiya kuchli bo'lsa, jamiyat ham mustahkam bo'ladi.

6. O'zbekiston tajribasida tarbiya masalalari:

Yurtimizda yoshlar tarbiyasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. So'nggi yillarda:

- “Yoshlar daftari”, “Ayollar daftari” kabi tashabbuslar
- maktablarda “Tarbiya darslari”ning joriy etilishi
- mahalla va maktab hamkorligining kuchaytirilishi
- yoshlar markazlari va innovatsion ta'lim loyihalari

tarbiyaning rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Xulosa

Tarbiya – insonning butun umriga ta'sir qiladigan, uning dunyoqarashi, xulqi, bilim va ko'nikmalarini belgilaydigan eng muhim jarayon. Tarbiya kuchli jamiyat yaratadi; yomon tarbiya esa jamiyat taraqqiyotiga to'sqinlik qiladi. Shuning uchun ham oiladan boshlab, maktab, mahalla va davlat darajasigacha tarbiya masalasiga jiddiy yondashish bugungi kun talabidir. Axloqiy, intellektual va ijtimoiy jihatdan yetuk yosh avlod – kelajakning eng katta kafolatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Forobiy A.N. *Fozil odamlar shahri*. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.
2. Ibn Sino. *Donishnoma*. Toshkent: Fan, 2016.
3. Alisher Navoiy. *Mahbub ul-qulub*. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2014.
4. Abdulla Avloniy. *Turkiy guliston yoxud axloq*. Toshkent: O'qituvchi, 1992.
5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi: Tarbiya konsepsiyasi bo'yicha me'yoriy hujjatlar.
6. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi: “Tarbiya”, “Ma'naviyat”, “Axloq” maqolalari.
7. Jo'rayev M. *Pedagogika asoslari*. Toshkent: Sharq, 2018.